

İSVİÇRE'DE TİCARİ İŞLETMELERİN DENETİMİ (1)

Dr. Ermenegildo G. SNOZZI (2)

Çeviren :

Prof. Dr. Akar ÖÇAL

I. GİRİŞ

İsviçre'de genel olarak işletmelerin özellikle de ticari şirketlerin denetimi, geniş ölçüde, revizyon ve itimat şirketleri (sociétés fiduciaires de revision) ile kendi adlarına faaliyet gösteren muhasebe uzmanları (experts comptables) tarafından yapılmaktadır (3). İsviçrede çok sayıda revizyon ve itimat şirketi mevcuttur ve bunlardan —bu asrın başlarında kurulan— en önemlilerinin yıllık ferdi iş hacimleri büyük rakamlarla ifade edilebilecek bir duruma girmiştir. Ülkedeki muhasebe uzmanlarının yaklaşık yarısının itimat şirketlerinde çalışmakta oldukları tahmin edilmektedir.

(1) «Le contrôle des entreprises commerciales en Suisse», Cahiers de L'Institut Français des Experts Comptables, 1973/5, s. 41-64.

(2) Diplomalı Muhasebe uzmanı (IFEC, ASE, WPK).

(3) İsviçre'de muhasebe uzmanlığı mesleği, üyelerinin bizzat kendilerinin yarattığı teşkilât hariç tutulursa, herhangi bir düzenlemeye sahip değildir. Devlet, ancak mesleki eğitim hakkındaki mevzuatın öngördüğü sınavları başarı ile tamamlayan şahıslara verilecek «dip-lomalı muhasebe uzmanı» sıfatını korumak amacıyla müdahalede bulunmaktadır.

1972 yılı başında İsviçre Muhasebe Uzmanları ve İtimat Şirketler Odası'na kayıtlı olan üyelerin sayısı aşağıda gösterildiği gibiydi (4):

Revizyon ve itimat şirketleri	37
Muhasebe uzmanları	<u>761</u>
Toplam	798

İsviçre kanunu (Borçlar Kanunu ile muayyen bazı faaliyetlerin tabi olduğu mevzuat) faaliyet dönemi hesaplarının ya da işletme bilançolarının özel görünümünün, hukuki veya mesleki durumlara göre, mecburi olarak denetlenmesini âmirdir. Birçok durumda mecburi denetim, genellikle itimat şirketleri ya da revizyon sendikalarından (gereğinde muayyen bazı görevleri ifasına izin verilen) ibaret olan denetçilerin seçimine ilişkin şartlara bağlı olarak gerçekleştirilmektedir.

Borçlar Kanununda denetçilerin tabiiyetine ilişkin hiçbir şart öngörülmemiştir. Öteki bazı kanunlarla ilgili görevler bakımından, ancak, isviçrelilere yabancı ülkede denetçi olabilme hakkının tanınması şartıyla, yabancı ülke vatandaşlarının da denetçi olabilmelerinin kabul edilebileceği öngörülmüştür. İsviçre tabiiyetindeki denizcilik işletmelerinin denetimi İsviçre vatandaşlarına tanınmıştır.

II. ŞİRKETLERİN MECBURİ DENETİMİ

1. Anonim Şirketler

A) Yıllık Denetleme : Anonim şirketler, şirkette idareci ile memur durumunda olmayan ve ilk defa bir yıl bilâhare de azami üç yıl için seçilebilecek bir ya da birkaç denetçi (Fransa'daki hesap denetçileri gibi) seçmek zorundadırlar.

Denetçilerin seçimi konusunda hiçbir şart aranmamaktadır; Borçlar Kanunu, itimat şirketleri ya da revizyon sendikaları gibi hükmi şahısların da denetleme ile görevlendirilebilmelerine müsaade etmektedir.

Denetçiler, kâr ve zarar hesabı ile bilançonun defterlere uygun olup olmadığını, defterlerin muntazam şekilde tutulup tutulmadığını ve şirketin malî durumu ile işletme sonuçlarının bilançodaki değerlendirme işlemleri ile ilgili olarak kanunca öngörülen esaslara ve gereğinde esas mukavele ile getirilen özel hükümlere uygun bulunup bulunmadığını tetkikle mükelleftirler.

(4) Bütün meslek elemanlarının Odaya üye olmaması sebebiyle fiili rakamların bu rakamlardan biraz yüksek olduğu zannedilmektedir.

Denetçiler, genel kurula sundukları raporda, bilânçonun kesin olarak ya da bazı kayıt ve şartlarla tasdikini yahut idare heyetine iadesini teklif ederler ve idare heyetinin kârın dağıtımına ilişkin teklifleri hakkındaki düşüncelerini beyan ederler.

Denetleme ile ilgili olarak saptanan esas mukavele hükümleri ile kanuni hükümlere riayetsizlik ya da bunların ihlâli mahkemenin deği fakat şirketin ilgili servisleri ile idare heyeti başkanının bilgisine sunulur. Ciddi hususlar, denetleme kurulunun da hazır bulunmak zorunda olduğu genel kurula bildirilir.

Burada sözü edilen hükümler, denetçilerin, büyük sınai ülkelerde genellikle kabul gören teknik esaslara uygun biçimde, faaliyet dönemi çalışmaları ile hesaplarını geniş ölçüde denetlemeye tabi kılmalarına imkân vermemektedir. Denetçiler, şekli bir inceleme ile yetinmek durumundadırlar.

İsviçre’de bu konuda faaliyet gösteren elemanlarda hâkim olan yeni bir anlayışa göre, denetçiler, Borçlar Kanununda yer alan esaslara göre yıllık hesapların denetimini yaptıktan başka, şunların da gerçekliğini saptayabilirler: a) Mali durumun muhasebe kayıtlarına uygunluğu; b) muhasebe kayıtlarının doğru şekilde tutulmuş olduğu; c) mamelekin ve sonuçların kanun ve gereğinde esas mukavele ile saptanan esaslara uygun bulunduğu; d) nihayet idare heyetinin kârın dağıtımını konusundaki teklifinin kanuni hükümlerle esas mukavelede yer alan hükümlere uygunluğu.

Mesleki organizasyona dayanan bu tutum, denetlemede belli ve bilinen teknik esaslardan yararlanma imkânına yer vermemektedir. Denetçilere —özellikle ve kendilerini bağlayacak biçimde— genel durumun sağlamlığı, sonuçların menşe ve vasıfları, değerlendirme esaslarının sürdürülmesi konularında fikirlerini beyan etmeleri tavsiye edilmemektedir. Muhasebe kayıtlarının doğru biçimde tutulmuş olduğunun tesbiti, üstelik, ancak şekli araştırmanın basit bir görünümü durumundadır.

Bu boşluklar, belki de, bu konuda bile çok geniş bir çerçeve tesbit etmeyi tercih eden ve en fazla denenilen metotlara göre tamamlayıcı çalışmaların icrasına hiçbir şekilde engel olmayan İsviçrelilerin serbestiyetçi düşüncesinin eseridirler. Gerçekten, İsviçre’deki anonim şirketler, özellikle «minyatür şirket» ölçüsünü aşanlar, muhasebelerini ve onların yıllık durumlarını, ekseriya denetçi (hesap denetçisi) şeklinde ortaya çıkan muhasebe uzmanları ya da itimat şirketlerine denettirmektedirler.

Denetçinin, meselâ malî konularda, organizasyon alanında ve yetkisine giren öteki sahalarda şirkete tavsiyede bulunmasına mani olan bir

hüküm mevcut değildir. Bağımsızlık fikri muhasebe uzmanlığı sıfatından ayrılamaz; muhasebe uzmanı, ortaklar genel kuruluna açıklamak zorunda olduğu ya da açıklayabildiği düşünce ve bilgileri, şirketçe kendisine sağlanan öteki çalışma yetkilerinin önemi ve devamına tabi kılamaz. Anonim şirketler, üstelik şu kanaati taşımaktadırlar ki, ister muhasebe uzmanı ister itimat şirketi olsun, yetkisinin gerektirdiği görevleri yüklenmiş olan bir denetçi, kollektif varlığın çıkarlarını en iyi biçimde koruyabilecek bir yeteneğe sahip olmalıdır.

Denetçi olarak görev yapan muhasebe uzmanları ve itimat şirketleri, genel olarak, genel kurula sundukları kısa rapordan başka, şirketi yöneten kişiler olarak idare heyetine, çalışmalarını esnasında saptadıkları hususlardan azami derecede istifade sağlayabilmeleri için ayrıntılı bir rapor daha sunarlar. Bu usul, öteki birçok ülkede mevcut olan uygulamaya benzemektedir.

Büyük şirketlerde bile, genel kurul tarafından atanan denetçilerin, ileride idareci olacak muhasebe uzmanlığı bilgisinden yoksun ortak grupları temsilcilerinden seçildiklerine şahit olunmaktadır. Bu denetçiler, raporlarını sunmadan önce, şirketin denetlemeyle görevlendirdiği bir itimat şirketinin ya da muhasebe uzmanlarının yaptığı ayrıntılı çalışmalardan geniş ölçüde istifade ederler.

Esasen Borçlar Kanunu, esas mukavele ya da genel kurulun, denetlemeyi öngörülenden daha geniş biçimde organize etmesine, denetçilerin görev ve yükümlülüklerini genişletmesine ve özellikle ara denetlemeleri hükme bağlanmasına imkân vermektedir. Genel kurul dahi, denetçileri, idarenin tamamen ya da kısmen denetlenmesi için, uzmanlar veya özel elemanlarla takviye edebilir.

Anonim şirketin denetiminden sorumlu olan şahıslar, şirkete karşı olduğu kadar alacaklılara veya ortaklara karşı da, görevleri dolayısıyla kasden ya da ihmalleri sebebiyle verdikleri zararları tazmin etmek mükellefiyeti altındadırlar.

B) Bazı Anonim Şirketlerin Faaliyet Dönemi Bilançolarının

Özel Denetimi : Sermayeleri 5 milyon fr. ya da daha fazla olan veya tahvil ihraç eden yahut da halka başvuran anonim şirketlerde, idare heyeti, bilançoğu şirket yönetimine yabancı muhasebe uzmanlarına incelemekle mükelleftir. İtimat şirketleri ve revizyon sendikaları bu tür muhasebe uzmanları olarak kabul edilmişlerdir. Bu hükümler çerçevesinde düzenlenen rapor idare heyeti ile denetçilerin (hesap denetçisi) bilgilerine sunulur.

Bu esaslar şunu göstermektedir ki, yukarıda sözü edilen şirketler bilançolarını revizyon mesleğinde uzmanlaşmış kimseler nezdinde özel bir incelemeye tabi kılmak zorundadırlar. Bu inceleme ekonomik açıdan kalkınmış ülkelerde genellikle kabul edilen ekspertiz tekniklerine göre yapılmaktadır.

C) Sermayenin Bütünlüğünün Denetimi : Kanun, sermayesini, aynı anda tamamı ödenmiş olarak aynı miktar artmaksızın azaltan anonim şirketlerin uymaya mecbur oldukları özel bir denetim şekli öngörmektedir. Bu şartın gerçekleşmediği durumlarda genel kurul, ancak, özel bir revizyon raporunun, aktif kıymetlerin değerleri ve durumları ile envanter ve borçların kıymetleri üzerindeki incelemelerin sonucu olarak, şirket borçlarının azalma işleminden sonra sermaye ile tamamen karşılanabileceğini tesbit etmesi üzerine, sermaye azaltılmasını karar altına alabilir.

Bu inceleme ve buna ilişkin olarak hazırlanacak rapor Federal Konseyce (5) bu konudaki çalışmaları ile tanınan revizyon sendikaları ya da itimat şirketlerince düzenlenmelidir. Binnetice burada, bilançonun aktif ve pasifinin, mutad teknik esasların uygulanması suretiyle, muayyen bir tarihte, mecburi olarak yapılacak —kanunun lâfız ve ruhuna uygun olabilmesi için— bir denetim söz konusudur.

Burada bahsi geçen özel görevlerle yükümlü denetleme teşkilâtının seçimine ve mükellefiyetlerine ilişkin hükümler çok yakın tarihlerde açıklığa kavuşmuş ve daha kesin bir biçim kazanmıştır.

Gerçekten 5 Temmuz 1972 tarihli Federal yönetmeliği (ordonnance) bu suretle görev yapacak revizyon sendikaları ve itimat şirketlerinin en azından tamamı ödenmiş 200 000 fr.lık bir sermayeye sahip olmaları ya da bu miktarda bir teminat göstermeleri gereğine işaret etmektedir. Verilen rapordan sorumlu olan kimseler ya federal muhasebe uzmanlığı diplomasına sahip bulunmalı ya da revizyon konusunda gereken bilgilere sahip olmalıdırlar. Revizyon bürosu aşağıda belirtilen hususları gerçekleştirmek zorundadır: Faaliyetini, üçüncü şahıslar lehine olan hizmetlere hasretmek; ancak işletme ve onların yöneticileri karşısında bağımsızlığını korumak suretiyle vekâlet kabul etmek ve verilen görevleri ifa etmek; çalışmaları sadece sorumlu revizörler vasıtasıyla yürütmek —ki bunların yürüttükleri revizyon çalışmalarının hatalı olması halinde bunlar bu tür görevlerden hariç bırakılırlar—.

(5) Merkezi Hükümet ya da Konfederasyon Bakanlar Konseyi.

Revizyon çalışmaları, kendilerine özellikle aşağıdaki hususların bildirildiği Federal Adalet ve Polis Departmanı (Adalet Bakanlığına muadil) tarafından denetlenir:

a) Esas mukaveleler, şirket mukaveleleri, yöneticilerin ve sorumlu revizörlerin isimleri ve bunlardaki değişiklikler;

b) Faaliyet döneminin bitimini izleyen altı ay içinde yıllık hesaplar, yönetim raporu ile bunların mecburi olarak denetlenmesi sonucunda düzenlenen denetleme raporu.

1972 tarihli yönetmelik yalnızca anonim şirketlerin sermaye azaltılması hallerinde değil aynı zamanda federal hukukun özel revizyon büroları saptamadığı sürece sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, limited şirketler ve kooperatifler şirketlere de uygulanır.

D) Anonim Şirketlerin Denetimine İlişkin Kanun Hükümlerinin Gelişme Seyri : Federal Adalet ve Polis Departmanı, 1968'de, anonim şirketler hukuku üzerinde çalışmak ve sonra da 1936'dan beri değiştirilmeyen hükümler hakkında yeni teklifler getirmek üzere bir çalışma grubu teşkil etmişti. Anonim şirkette o tarihten beri büyük gelişmeler kaydedilmiş bulunmaktadır. Ekonomik hayatın mali vechesi değişmiş ve çok daha karmaşık bir hüciyete bürünmüştür. Anonim şirketin çalışması ile hayatına ve mali açıklamalara ilişkin anlaşmazlıkların mahiyeti de büyük ölçüde değişmiştir.

1935'de İsviçre'de toplam sermayeleri 8 milyar fr.'ı aşan 18 231 anonim şirket mevcuttu. 1969'da bu tür teşekküllerin sayısı 59 834'e sermayeleri toplamı da 33 milyar fr.'a ulaşmıştır (1969 yılı sonunda yalnızca holding şirketlerin sayısı 9 610 toplam sermayeleri de 10 milyar fr. civarındaydı).

İkinci Dünya Harbi arifesinde 1 000 000 fr.dan fazla sermayeye sahip şirket sayısı 700'den biraz fazlaydı. Bu rakam 1969 yılı sonunda dört misline ulaşmıştır.

Nihayet 1969'da toplam 25 milyar fr. sermayeye sahip anonim şirket şeklinde kurulan İsviçreli işletmeler, 2,7 milyar fr. kâr payı tevzi etmişlerdi.

Bu ilginç rakamlara hisse senetleri dört İsviçre borsasında muntazaman kota edilen şirket sayısına ait rakamları da ilâve edelim: Bu tür şirket sayısı 185 idi.

1968'de ihdas olunan çalışma grubu işte bu gerçeğe karşı karşıya bulunuyordu. Uzun ve titiz çalışmalar ve yapılan anketlerden sonra müza-

kereler 1971 yılı Temmuzunda kesildi. Bu çalışmaların sonucunda hazırlanan geçici sonuçlar Nisan 1972'de bir rapor halinde açıklandı. Bu raporun ilgili çevrelerce incelenmesi, uzmanlara, ilk projenin yarattığı reaksiyonlara göre reform tekliflerini kesin biçimde kaleme almak imkânını sağlayacaktır.

Şu husus açıktır ki, çalışma sonuçlarının kanun hükümleri haline gelebilmesi, çeşitli safhaların aşılmasını gerektirmektedir. Üstelik, Konfederasyonla Ortak Pazar arasındaki yeni andlaşmanın kesinlik kazanması ile ticari şirketlere ilişkin İsviçre mevzuatının belki de yakın bir gelecekte Avrupa Topluluklarında kabul edilecek mevzuata yakınlaştırılması söz konusu olacaktır

Durum bu merkezde olmasına rağmen, yetkili elemanlarca bugün için hazırlanan değişiklik tekliflerine özellikle yıllık hesaplara, yönetim raporuna ve anonim şirketi denetleme ofisinin görev ve vazifelerine ilişkin olan hükümlere kısa bir nazar atfetmekte fayda vardır.

Bu konudaki bilgileri kısaca şöylece özetleyebiliriz.:

Kâr ve zarar hesabı ile bilânçoyu kapsayan yıllık hesaplar, ticari hayatta genellikle kabul edilmiş olan esaslara uygun biçimde idare heyetince hazırlanır; bu hesapların tam ve açık olması gerekir. Bunlar, yönetim raporu ile birlikte mamelek, mali durum, sonuçlar ve onların faaliyet dönemi içindeki değişikliklerini mümkün mertebe kesin biçimde göstermelidir. Takdim ve değerlendirme esasları müstekar olmalıdır; muhtemel değişiklikler gerekçelendirilmeli ve açıklayıcı nitelik taşımalıdır.

Bilançonun aktif ve pasif kısımlarında ve şarta bağlı taahhütlerde rasyonel bir ayırım söz konusu olmalıdır. İşletme hasılatı en azından üç (biri iş hacmini göstermelidir) ve yükümlülükler ise en azından beş kısma ayrılmalıdır. Bunlar, açıklık esasına aykırı düşmemek şartıyla, skaler biçimde takdim edilebilirler.

Yeni takdim şekli, bugünkü duruma göre, büyük bir gelişmeyi ifade etmektedir. Bunun benimsenmesi, bilânçoda, mali durumun başlıca vasıflarının görünmesine ve sonuç hesaplarında, çok genel biçimde dahi olsa, mahiyetlerine göre, işletmenin randımanını etkileyen unsurların topluca okunmasına imkân sağlayacaktır.

Bilânço ile ilgili olarak düşünülen değerlendirme esasları genel seviyede kalmaktadır. Paranın satın alma gücünün değişmesinden sonra, zaruri ya da temenniye şayan olsun yeniden değerlendirme esasları, bu durumda, muhtemelen uzaklaştırılmayacaktır.

Ticari ihtiyaçları aşan amortismanlar ve provizyonlar işletmenin başarısını devamlı biçimde sağlayabilmek için teşkil edilebileceklerdir. Yöneticilerin raporu, bilânçoda görünmeyen yedeklerin teşkili ve çözümleri konusunda bilgi vermeli, amortisman metod ve nispetlerindeki değişiklikleri açıklığa kavuşturmalıdır. Bu durum ciddi bir yeniliği temsil etmekte, fakat mali aydınlatmanın bugünkü gerekleri nazara alındığında inkâr kabul etmez boşluklara da sahip bulunmaktadır.

Konsolide hesapların takdimi de teklifte yer almaktadır, fakat bu husus mecburi değildir. Bununla beraber, konsolide iş hacmi, şirket, aktiflerini önemli ölçüde öteki işletmelere ortaklaşa olarak yatırdığı ve konsolide hesap takdim etmediği hallerde, yönetim raporunda yer almalıdır.

Denetçilerin (hesap denetçisi) seçimi, herbirinin şahsen bu göreve ilişkin hak ve borçları yüklenmiş olduğu bir ya da birkaç gerçek veya hükmi şahıs arasından yapılabilir. Denetçilerden hiç olmazsa birinin İsviçre'de ikametgâhı olmalı veya merkezi yahut bir şubesi İsviçre'de bulunmalıdır. Denetçinin ticaret siciline tescili de mecburidir.

Proje önemli bir değişiklik daha getirmektir. Buna göre denetçi seçimi, bağımsızlıktan başka, muayyen bir seviyede eğitim görmüş şahıslar arasından yapılmalıdır. Gerçekten, denetçiler, genel olarak, muhasebe ve işletme yönetimi konularında, şirketin mesleki durumu bakımından gerekli olan bilgilere sahip olmalıdırlar. Bununla beraber, şirketin durumu aşağıda belirtilen şartlardan en azından birine uyduğu takdirde, denetçiler, federal muhasebe uzmanlığı diplomasına ya da bunun yarattığı sığata muadil bir sığata sahip bulunmalıdırlar:

1. Fon temini için halka başvurulmaktaysa;
2. Tahvil ihraç ediliyorsa;
3. Hisse senetleri ya da katılma intifa senetleri (bons de participations) borsada kote edilmişse;
4. Şartlı sermaye (capital conditionnel) söz konusu ise;
5. Yıllık 10 milyon fr.'dan fazla net iş hacmi gerçekleştirilmiş veya bilânço tutarı 5 milyon fr.'ı aşmış ise;
6. 200'den fazla sayıda işçi çalıştırılmaktaysa.

Denetçi olarak bir şirket tayin edilmişse, o zaman, denetimi yapan uzman gerçek şahıslar için aranan diplomaya sahip olmalı veya gerekli bilgilerle mücehhez bulunduğunu ispat etmelidir. Hükmi şahıslar adına hareket eden uzmanlar da dahil olmak üzere denetçiler, idari ve muhasebeye

ilişkin bir faaliyette bulunamayacakları gibi denetçilik görevleriyle uyuşamayacak herhangi bir iş de yapamazlar. Denetçiler aynı şirkette ya da bu şirkete bağlı şirketlerde idare heyeti üyesi veya memur olamazlar; zira onlar sözü edilen bu şirketlerin yöneticileri karşısında bağımsız durumda olmalıdırlar. Denetçilerin görev süreleri esas mukavelelerle biterlenir. Bu süre asgari bir yıl azami üç yıldır.

Denetçiler aşağıdaki hususların doğruluğunu temin etmelidirler:

— Muhasebenin mükemmel bir biçimde organize edildiği, tutulmakta olduğu ve denetlenmiş bulunduğu (bu husus binnetice iç organizasyonun bütünlüğü ve şirket faaliyetinin eksiksiz olarak ve makul rakamlarla ifadesi konusundaki bir yargıyı da kapsar);

— Yıllık hesapların defterlere uymakta olduğu ve kanun hükümleri ile esas mukaveledeki esaslara uygun biçimde teşkil edilmiş bulunduğuy;

— Yönetim raporunun kanunca öngörülen hususları kapsamakta olduğu ve yıllık hesaplarla ilgili kısmın kanundaki ve esas mukaveledeki esaslara uyduğu ve denetleme sonuçları ile tezat halinde bulunmadığı;

Denetçiler, denetleme görevlerini yılın herhangi bir gününde yapabilirler ve idare heyeti onlara muhtaç oldukları bütün bilgileri vermek zorundadır.

Denetçiler, genel kurula sundukları yazılı raporda, müşahadelerine yer verirler, kârın tahsisine ilişkin tekliflerin kanun ve esas mukaveleye uygun olup olmadığını belirtirler, gereğinde tasarladıkları yedek akcelere işaret ederler. Binnetice, denetçiler, ya yıllık hesapların ve yönetim raporunun onanmasını ya da bunların idare heyetine iadesini teklif ederler. Rapor, bundan ayrı olarak, denetçilerin bağımsızlığına ilişkin hükümlere uyulmuş olduğunu teyit etmeli ve bir şirketin denetçi olarak görevlendirilmiş olması halinde de denetimi yapan şahısların isimlerini belirtmelidir.

Proje, bir ortağın talep etmesi halinde, denetçinin, işlerdeki gizlilik sınırlarını aşmayacak biçimde, raporunu sözlü olarak tamamlamasını da öngörmektedir.

Halka başvuru ya da denetçilerini diplomalı muhasebe uzmanları ya da buna muadil şartları haiz meslek elemanları arasından seçme mecburiyeti içinde bulunan —ki bunlar biraz önce sayılmıştı— anonim şirketlerde göreve getirilen vekiller, genel kurula sundukları rapordan ayrı olarak, idare heyetine de açıklayıcı bir rapor vermekle mükelleftirler. Bu raporda yıllık hesapların çeşitli kalemleri üzerinde yapılan denetleme sonuçlarına,

girişilen öteki denetleme işlemlerinin neticelerine, özellikle değerlendirme esaslarında yapılan değişikliklere temas edilmelidir. Rapor, mamelekteki, mali durumdaki ve sonuçlardaki gelişmeleri de göstermelidir.

Şu hususu da önemine binaen not edelim ki, kanuna ya da esas mukaveleye aykırı davranışlar yazılı olarak idare heyetinin önemli durumlarda da genel kurulun bilgisine sunulur.

Bundan ayrı olarak, şirketin ödeme kabiliyetini yitirdiğini gösteren ciddi sebeplerin bulunması halinde, denetçiler, idare heyetini davetle, tasfiye değerleri (valeur de liquidation) üzerinden bir mal durum göstergesi tesis ettireceklerdir. Bu işlem, denetçilerçe kontrol altında tutulacaktır. Eğer saptanan aktif kıymetlerin borçları karşılamadığı anlaşılırsa, denetçiler, görevleri sona ermiş bile olsalar, hâkimi durumdan haberdar edeceklerdir.

Proje, şirketin işlem ve hesaplarının denetiminden başka, denetçilerin, sermayenin, aynı sermaye payları karşılığı olarak ya da işletmede çalışanlara arzedilmek üzere artırılması halinde müdahalesini de öngörmektedir. Sermayenin arttırılmasına ilişkin resmi belgelerin imzalanmasından önce bu konuda yazılı bir rapor hazırlanmalıdır. Denetçiler bu raporda yeni hisse senedi ihracının verilen izin çerçevesinde gerçekleşmiş bulunduğunu, kurucuların raporlarında yer alan bilgilerin gerçeğe uyduğunu, pay taahhütlerinden malûmatter bulduklarını, sermayenin arttırılmasının gerçekleşmesi ile birlikte şirketin mallar üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceğini ve nihayet kanılarınca yeni hisse senedi ihracı yüzünden hiçbir ortağın haksız olarak korunmadığını veya elverişsiz bir duruma girmemiş olduğunu teyit edeceklerdir.

Projede yeni hisse senetleri üzerinde taahhütte bulunma hakkı ile değiştirme hakkı (droits de conversion) yaratma imkânı da öngörülmüştür. Değiştirme hakkı tahvil sahipleri ile şirkette çalışanların pay alma haklarına hasredilmiştir. Denetçiler, her faaliyet dönemi sonunda ya da idare heyetinin talebi halinde, herhangi bir anda, yeni hisse senedi ihracının kanun ve esas mukavele hükümlerine uygun olup olmadığını araştırmak mükellefiyeti altındadırlar.

Sonuç olarak şunu ifade edelim ki, proje, anonim şirketlere ilişkin hükümleri genişletmekte, tamamlamakta ve daha belirgin hale getirmektedir. Böylece, projede, başka bir çağda, başka bir havada öngörülen esasların artık cevap veremediği yeni ihtiyaçlar da göz önünde tutulmuş bulunmaktadır. Sunulan metin anonim şirketin denetimi ve mali aydınlatma konusunda da övgüye değer çalışmaları yansıtmaktadır. Denetleme tekeli dip-

lomalı hesap uzmanlarına verilmemiş olmakla beraber belli bir büyüklüğe erişen ve herhangi bir şekilde halka başvuran bütün anonim şirketler için durum bu merkezdedir.

Proje, denetleme ile görevlendirilebilecek hükmi şahısların bağımsızlığının şartları konusunda bugünkü durumu ile bazı boşluklar ihtiva etmektedir ki bunlar öteki ülkelerde söz konusu değildir. İsviçrede serbestçe organize edilen muhasebecilik mesleği, bu projenin gerçekleşmesi ile muhtemelen daha iyi bir duruma girmiş olacaktır.

2. Limited Şirketler

Limited şirketlerin denetimi, idare hakkı bütün ortaklara ait olmadıkça idareci durumunda bulunmayan ortaklarca yapılır. Esas mukavele, görevleri ile teşekkül tarzı anonim şirketin mecburi denetimine ilişkin hükümlerin aynı olan hükümlere tabi bir özel denetleme organını, sözü edilen şekilde yapılacak denetlemenin yerine ikame edebilir.

3. Kooperatif Şirketler

Her faaliyet döneminin bilânçosu ile yönetim faaliyetleri, enaz bir yıl için genel kurulca seçilecek bir denetleme organı tarafından denetlenmelidir. Denetçilerin seçimi konusunda hiçbir şart mevcut değildir, fakat kanun, itimat şirketleri ya da revizyon sendikaları gibi hükmi şahısların denetleme işiyle görevlendirilebileceklerine işaret etmektedir.

Denetçiler özellikle işletme hesabı ile bilânçonun defterlere uygun olup olmadıklarını, defterlerin doğru biçimde tutulup tutulmadıklarını, işletme sonuçları ile mali durumun yürürlükteki hükümlere uygun olarak belirlenip belirlenmediğini araştırmakla görevlidirler.

Burada anonim şirkete ilişkin hükümlere benzer, bu sebeple de aynı açıklamaların geçerli olduğu hükümler söz konusudur.

Aynı durum raporun takdimi, düzensizliklerin ihbarı, daha mükemmel bir denetimin muhtemel organizasyonu konuları için de varittir. Nihayet esas mukavele, olağan denetleme işlemlerinden ayrı olarak, revizyon sendikaları tarafından periodik biçimde yönetimin denetlenmesini ya da revizyonun özel uzmanlarca yapılmasını öngörebilir.

III. MUAYYEN BAZI MESLEKİ FAALİYETLERDE BULUNAN İŞLETMELERİN DENETİMİ

Muhtelif tarihlerde çıkarılan federal kanunlar bazı mesleki faaliyetlerde bulunan işletmelerin mecburi denetimi hükme bağlamış bulunmaktadır.

Aşağıda, kısaca, bunlar için öngörülen denetlemenin mahiyet ve vasıfları ele alınmıştır.

1. Bankalar ve Tasarruf Sandıkları

Bankacılık sektörünün bazı güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu bir dönemde çıkarılan —ve bir sürü münakaşalara yol açan— Kasım 1943 tarihli kanun (6) bankacılık faaliyetini, özel bankaları, tasarruf sandıklarını ve mevduat temin edebilmek için halka başvuran banka karakterli mali şirketleri düzenlemektedir. Bankalar Komisyonu kanuna tabi işletmeleri saptamıştır.

Bu işletmeler, öteki bazı şeyler arasında, her yıl yıllık hesaplarını işletmeden bağımsız durumda olan revizörlerin denetimine sunmakla mükelleftirler.

Revizörler, yıllık hesapların kanunlar, esas mukaveleler ve tüzüklere (reglements) uygun olarak çıkarılmış olduğunu saptarlar. Revizörler, ayrıca, kanun ve ona bağlı olarak çıkarılan tüzük ve gereğinde tasarruf sahipleri lehine olarak kantonlarca öngörülen teminat hukuku hükümlerine riayet edilip edilmediğini ve izinle ilgili olan şartlara uyulup uyulmadığını da denetleme konusu yaparlar.

Banka, revizörlere, her an defterleri ve muhasebe belgelerini inceleme imkânını vermeye ve denetleme ile aktif ve taahhütlerin değerlendirilebilmesi için İsviçre banka sisteminde rutad olarak kullanılan belgeleri emre hazır bulundurmaya ve nihayet görevlerinin ifası için muhtaç olabilecekleri bütün bilgileri onlara temine mecburdur.

Revizyonun çok şumullü bir görünümü vardır. Bu çeşit işletmelerde bilinen teknik esaslara ve ekonomik yönden gelişmiş ülkelerin mesleki elemanlarınca genellikle kabul edilen prensiplere göre yürütülen ara ve yıllık denetlemeler söz konusudur.

Revizyon raporuna ilişkin olarak ileri sürülen hususlar, gerçekleştirilecek denetimin mahiyet ve şumulü ile bundan çıkarılacak sonuçların vasfını gayet isabetli bir biçimde ortaya koymaktadır.

Rapor bankanın mali durumunu açıkça göstermelidir. Rapor, evvelâ, bilançodaki taahhütlerin aktif kıymetlerle karşılanıp karşılanmadığını ve

(6) Bu kanun 11 Mart 1971 günlü bir başka kanunla değişikliğe uğramıştır, ayrıca son şeklini 17 Mart 1972 tarihinde alan bir de yönetmelik mevcuttur.

hükmi şahıslar bakımından da sermayenin en az yarısının mevcudiyetini muhafaza edip etmediğini tesbit etmelidir. Rapor, neticede, saptanan usulsüzlükleri ve yedek akçelerle ilgili teklifleri kapsayacaktır.

Revizyon organı, banka gerekli belgeleri emrinde hazır bulundurmakla mükellef olduğu için, aktif ve pasifi bizzat değerlendirmelidir.

Raporda birçok noktada açıklık bulunması gerekir ki bunlardan bazıları şöylece sıralayabiliriz: a) yıllık hesapların, şekli ve esas bakımından, doğru olarak çıkarılması; b) risklerin, aktif kıymetlerin reevalüasyonu provizyonların ve gizli yedek akçelerin durumu; c) şüpheli olan ve tahsilleri sorunlar doğuran alacaklarla ilgili işlemler; d) şarta bağlı taahhütlerin karşılıkları ve bunlardan doğan banka riskleri; e) kapalı döviz işlemlerinden doğan riskler; f) itimada dayalı işlemler (operations fiduciaires); g) müşterilerin ve bankaların taahhütleri ile resmen saptanan tavanı aşan banka iştirakleri; h) banka organlarının üyelerine, başlıca ortaklara (doğrudan doğruya ya da dolaylı biçimde), genellikle kabul edilen esaslar dışında, verilecek kredi hadlerine riayet edilip edilmediği hususu; i) öz finansman kaynakları, taahhütler ve asgari likidite arasındaki ilişkilerle yedek akçelerin dağıtılmasına ilişkin kanun ve esas mukavele hükümlerine riayet durumu; j) toplam aktif kıymetlere oranla yabancı ülkelerdeki aktif değerlerin payı; k) iç organizasyonun vasfı hakkındaki bir değer hükmü; l) mevduatın himayesi hakkındaki karton hükümlerine riayet durumu; m) rehinsiz (adi) alacakların disponibl aktif değerlerle karşılanma durumu; n) aktif kıymetlerle dövize bağlı taahhütlerin bilançosu.

Revizyon raporu, kanun, esas mukavele, şirket akdi ve ilgili banka tüzüğü uyarınca, yüksek seviyedeki yönetim organları, nezaret makamı ile denetleme kuruluna sunulur. Eğer denetleme kurulu bir hükmi şahıstan oluşmaktaysa, rapor Fransa'daki hesap denetçilerinin benzeri durumundaki kimselere de takdim edilir.

Revizörler kanuni hükümlere aykırılık ya da başka usulsüzlükler saptamışlarsa, bankayı, uygun bir süre vererek, durumu gösteren yeri bir hesap vaziyeti çıkarmaya davet etmekle mükelleftirler. Eğer bu süre içinde istenen husus gerçekleştirilmezse, revizörler, durumu Bankalar Komisyonuna bildirirler. Revizörler, ayrıca, ciddi usulsüzlükler, suç teşkil eden davranışlar, öz finansman kaynaklarının yarısının yitirilmesi ya da alacaklıların güvenliğini ihlâl etmeye müsait olan öteki fiilleri saptar saptamaz yine durumu derhal bu komisyona iletmek zorundadırlar.

Bankalardaki revizyon işlemleri ancak bu tür işlemleri yapabilecek müesseseler olarak tanınan revizyon sendikaları ile itimat şirketlerince

yapılabilir. Bu teşekküller sadece revizyon işlemleri ve denetleme, tasfiye ve mali reorganizasyon gibi bu çeşit işlemlerle doğrudan doğruya ilişkisi olan muamelelerle meşgul olabilirler. Bunlar gerçek banka muameleleri yapamazlar ve mamelekin idaresi işlerini (bunlar İsviçre’de hesap uzmanlığı mesleğini icra edenlerce yürütülmektedir) üzerlerine alamazlar. Revizyon işiyle görevli olan kuruluş, bankanın idare heyeti ile yöneticileri karşısında bağımsız olmalıdır (7).

Mayıs 1972 tarihli bir Federal Konsey yönetmeliği, bankaların denetimini kabul eden teşekküllerin mali teminatı ile ilgili olarak anonim şirketlerin sermayesinin bütünlüğünü denetleme konusundaki sözü edilen esaslara benzer hükümler getirmiştir.

Revizyon kuruluşlarının muteber bir kuruluş olabilmesi için şunlar aranmaktadır: Vekâletini muntazam ve mahir biçimde ifa etmeyi garanti eden bir kuruluşa sahip olmak (organizasyon, ayrıca, esas mukavelelerde, şirket sözleşmesinde ya da bir yönetmelikte ayrıntılı olarak öngörülmüş bulunmalıdır) ; b) iyi üne sahip ve teknik açıdan ehil şahıslarca yönetilmek; c) sorumlu revizörleri, İsviçre tabiiyetinde olan, İsviçre’de ikamet eden, moralman ve mesleki açıdan bankalardaki revizyon çalışmalarını yapabilecek şahıslar arasından seçmek (haklı sebepler mevcut olduğunda İsviçre’de ikamet eden yabancıların istihdamı da mümkündür); d) Bilânçoları toplamı en azından 300 milyon fr.’lık bir miktara ulaşan kuruluşların asgari beşinin revizyon yetkisini elinde tutmakta olduğunu ispatlamak.

Yabancı ya da yabancıların kontrolü altındaki itimat şirketlerinin tanınması tamamen Bankalar Komisyonunun takdirine bırakılmıştır; Komisyon onların çalışmalarını, İsviçre’de bir şube açılması ya da itimat şirketinin merkezinin veya başlıca merkezinin bulunduğu yerdeki devletçe karşılıklı olarak aynı imkânın verilmesi şartına bağlayabilir.

Bankanın revizyon organı, banka için, idari ya da muhasebeyle ilgili işleri üzerine alamayacağı gibi revizyon yetkisiyle bağdaşmayacak görevler de kabul edemez. Genel olarak bir tek banka tarafından ödenen denetleme ücreti denegasının tiornee sağladığı ücretlerin %10’unu geçemez.

- (7) Bu vesile ile şunu ifade edelim ki, bu konudaki kanun maddesi açık ve kesin değildir. Gerçekten, öteki avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsviçre’de de bankalar, geçen asrın sonları ile bu asrın başlarında, teşebbüs ve malları yönetme konusunda önemli görevler ifa eden revizyon şirketlerinin kurulmasında büyük katkıda bulunmuşlardır. Bu amaca yönelik bazı iştirakler halen de mevcuttur; o surette ki, büyük üne sahip denetleme kuruluşları, artık bağımsızlıklarını yitirmiş bir görünüm içine girmişlerdir.

Bankalar Kanunu ekonominin henüz büyük ölçüde gelişmemiş ve bankaların İsviçre’de gerek sayılarını gerek tesirleri bakımından bugünkü kadar önem kazanmamış olduğu bir dönemde yürürlüğe girmiştir. Sıkı şartlara tabi kılınan mesleki teşekküller tarafından gerçekleştirilen mecburi revizyondan doğan yükümlülükler, özellikle kalifiye bir revizyon hizmeti yapan bağımsız itimat şirketleri önemli munzam çalışmalarla karşı karşıya getirmiştir. Öte yandan, İkinci Dünya Harbinin sona ermesinden sonra bir sürü yeni büyük banka kurulması, mevcut bankaların büyümesi (8), çeşitli ülkelerin milletlerarası mali mübadelelere koydukları tahditlerden doğan zorluklar, milletlerarası karakter taşımalarına rağmen öteki avrupa piyasalarının güçsüz ve zayıf durumda bulunmaları sebebiyle İsviçre mali piyasalarının önem kazanmaları, bankaların denetimini çok şumullü fakat İsviçreli itimat şirketlerinin hakimiyetinin söz konusu olduğu bir durum içine sokmuştur (revizyon sendikalarından uygulamada nispeten daha az ölçüde yararlanılmaktadır).

Esasen İsviçre’deki bankacılık faaliyetinin ve bankalardaki revizyon çalışmalarının önemi, Merkez Bankası ile kanton bankaları hariç, bankalar ve tasarruf sandıkları hakkındaki federal kanuna tabi olan işletmeleri (anonim şirketler ile öteki türdekiler) gösteren şu rakamlardan da çıkarmak mümkündür:

Büyük bankalar	5
Orta ve küçük bankalarla tasarruf sandıkları	441
Özel bankerler	44
Banka karakteri arzeden mali şirketler	58
	<u>548</u>

2. Plasman Fonları

İlginç olan husus şudur ki, İsviçre kanun koyucusu, uzun süre, plasman fonlarının meydana getirdiği bu fevkalâde tasarruf toplama kanallarının teşkilini ve çalışmasını serbest bırakmıştı. Bu tür faaliyeti düzenleyen

(8) İsviçre’nin en büyük bankalarından üçünün Konfederasyon dahilinde ve birçok yabancı ülkede şube ve acentaları vardır ve bunların bilânçoları toplamı 40 milyar İsviçre Frangına yakın bir meblâga ulaşmış bulunmaktadır.

bir federal kanunun çıkarılması ancak 1966 yılı temmuzunda gerçekleşebilmiştir.

Burada sözü edilen kuruluşların idarecileri, her yıl ,yönettikleri fonların tamamını, kendi faaliyetleri ile aynı şekilde, nezaret makamınca tanınan (plasman fonlarına nezaretle görevli makam kredi kuruluşları için söz konusu olan makamın aynıdır yani Federal Bankalar Komisyonudur) bir revizöre denetletmek zorundadırlar. Eğer yönetim bir bankanın elindeyse, revizyon işi aynı bankanın revizörü tarafından yapılır. Revizör, yöneticilerin ve mutemet bankanın (banque depositaire) kanun ve tüzüğe uygun surette hareket edip etmediklerini denetlemekle mükelleftir; revizör, özellikle plasman fonlarının ve onlardan oluşan göyrimenkul şirketlerinin yıllık hesaplarını yönetim raporunda yayımlanacak ya da pay sahiplerinin emrine sunulacak hususlarla yönetimi elinde bulunduranın yıllık hesaplarını kontrol eder.

Revizör, çalışmalarını sonucunda, yaptığı denetim ve sonuçlarını gösteren ayrıntılı bir rapor düzenler; bu rapor yöneticilere, mutemet bankaya ve nezaret makamına sunulur. Revizyon esnasında saptanan pay sahipleri aleyhindeki usulsüz davranışlarla ciddi düzensizlikler, denetçi tarafından derhal nezaret makamına arz edilir.

Bu suretle burada malûm ölçüde ve teknik esaslara göre yapılan sıkı bir denetleme söz konusu olmaktadır.

İtimat şirketleri bilhassa bağımsız muhasebe uzmanlarının, plasman fonlarının revizyonu içinde görev alması kabul edilebilir. Revizörlük için tanıma ancak bazı şartların gerçekleşmesi ile mümkündür ki bunlar içinde şunları saymak mümkündür: Fon karşısında bağımsızlık; vekâlet görevinin sürekli ve ehil biçimde yerine getirilebileceğini gösterecek bir teşkilâtın bulunması; mesleki, manevi, maddi teminatların mevcudiyetinin ispatı.

3. İsviçre Tabiyetindeki Denizcilik İşletmeleri :

İsviçre bandrası altında denizcilik faaliyetinde bulunma, özellikle Eylül 1953 tarihli bir kanuna tabidir.

İsviçre bandrasını taşıyan bir geminin maliki, yıllık faaliyet döneminin bitimini izleyen altı ay içinde, İsviçre Denizcilik Ofisine, bu konudaki kanuni şartlara uyduğunu gösteren bir özel revizyon raporu sunmakla mükelleftir. Bu revizyon raporu, bu konuda faaliyet göstermesi Federal Konseyce kabul edilen bir revizyon sendikası ya da bir itimat şirketince hazırlanmalıdır.

Revizyon işinde çalışacak kuruluşlar gerek sermaye ve ortaklar gerek idareciler ve denetçiler açısından münakaşasız bir İsviçreli işletme karakteri arzetmelidir (9).

İsviçreli denizcilik işletmelerinin revizyonunu yapacak teşekküllere müsaade verilmesi de bir anonim şirketin sermayesini indirmeden önce gerekli araştırmaları yapacak kimseler için uyulması gereken kriterlerin aynı olan kriterlere bağlıdır. Sorumlu denetçiler diplomalı muhasebe uzmanı olmalı, denetleyeceği işletmeden bağımsız durumda bulunmalı, denizcilik işletmesi ya da rakip işletme ile arasında bir hizmet veya vekâlet akdi bulunmamalıdır. Fakat mukavelerin denetleme, denizcilik işletmesinin reorganizasyonu ya da mali ve ekonomik konularda danışmanlık yapmak üzere akdedilmiş olması hali bundan hariçtir.

4. Yanıcı, Yakıcı Maddelerin Taşınması Amacıyla Kurulan Müesseseler

Ekim 1963 tarihli bir kanuna göre faaliyeti milli sınırlar dışına taşan bir müessesenin tesisi ve işletilmesi ancak İsviçre'de ikamet eden İsviçreli vatandaşlara, kamu hukukuna tabi İsviçreli teşekküllere ya da bir yabancıнын hakimiyetinde bulunmayan İsviçreli hükmi şahıslara verilebilen bir özel imtiyazın mevcudiyetini gerektirmektedir. İşletmenin idare heyeti ve yöneticileri İsviçre'de yerleşmiş olmalı ve İsviçre hukukuna uygun biçimde organize edilmiş bulunmalıdırlar.

Federal Konseyce revizyon yapmasına izin verilen revizyon kuruluşu ya da bir itimat şirketi her yıl önceki paragrafta kısaca belirtilen şartlara uygun surette hareket edilip edilmediğini gösteren bir özel revizyon raporu düzenler. Revizyon tüm faaliyet süresini içine alır. Rapor imtiyaz sahibi tarafından, her faaliyet döneminin bitimini izleyen aylı ay içinde, nezaret makamına sunulur.

5. Takas Sandıkları

İhtiyarlık ve sağlık sigortasının uygulanması (Haziran 1946 tarihli kanun, AVS), çok büyük meblâğları toplayan dağıtan ve yöneten takas sandıklarının doğumuna yol açmıştır.

-
- (9) Milli ekonomide meselâ brüt milli hasılanın teşkilinde önemli rolü olmayan işletmeler bakımından bu tür kısıtlayıcı bir şartla karşılaşmak gerçekten şaşırtıcıdır. Bunun sebebi, muhtemelen, milli seviyede bile kalsa bir yolsuzluğun —deniz limanı olmayan— ülkenin bizzat kendisine ve bandranın yanılmalarına yol açtığı her türlü özel ve kamusal çevrelere, bankalar ve plasman fonları da dahil olmak üzere bütün öteki işletmelerden daha fazla zarar verebilecek bir durum arzetmekte olmasıdır.

Bu sandıklar yılda iki defa denetlenir ve denetleme muhasebeyi, mali işlemleri, sandığın iç teşkilâtını ve kanuni hükümlerin uygulanmasını kapsar. Denetleme, çalışmaları genellikle muhasebe uzmanlarınca yöneltilen revizyon tekniğine aşına bağımsız revizyon bürolarınca yapılır. Bu bürolar yukarıda anılan denetleme işini yapabilmek için izin almalıdırlar.

Sigorta kotizasyonuna tabi işverenler de, işçileri ile birlikte, en az dört yılda bir defa periyodik olarak denetlemeye tabi tutulurlar.

IV. DENETLEME ÜCRETİ

Denetleme ücreti, revizyon şirketleri ya da muhasebe uzmanları ile denetime tabi tutulacak işletmeler arasında serbestçe saptamır. Bazı hallerde (meselâ bankaların revizyonunda) nezaret makamı biraz sonra ele alınacak olan bir ücret tarifesi tespit etmiştir.

Mesleki İsviçre teşekkülü (Muhasebe Uzmanları ve İtimat Şirketleri Odası) baremleri resmi kurullarca tespit edilmeyen çalışmalara uygulanacak bir tarife saptamış bulunmaktadır. Denetleme ücretleri sarfedilen süre ile orantılı olarak belirlenir. Saptanacak ücret, her olaydaki işin güçlük derecesine, vekâletten doğan sorumluluğa ve konunun önemine bağlıdır.

Revizyon çalışmalarına uygulanacak miktarlar, Şubat 1971 itibariyle, şöyledir:

NORMAL REVİZYON İŞLEMLERİ İÇİN SÖZ KONUSU OLAN MİKTARLAR

(Muhasebe Uzmanları ve İtimat Şirketleri Odası)
(15 Şubat 1971)

	Çalışılan saat itibariyle	
	asgari miktar (FS)	azami miktar (FS)
Revizyon büroları şefleri, itimat şirketleri müdürleri	50.—	90.—
Vekiller, uzman yardımcılar	40.—	60.—
Revizör yardımcılarını ve öteki yardımcılar	20.—	35.—
Sair personel	15.—	25.—

Bu miktarlar, organizasyon işlemleri, füzyonlar, işletmelerin ya da şirket haklarının değerlendirilmesi, mali ekspertiz ve buna benzer işlemler gibi özel nitelik taşıyan çalışmaların söz konusu olması halinde %10-20

arasında daha fazla olarak saptanır. Bundan başka, önemli menfaatlerin bahse konu olması ya da vekâletin icrasının özel bilgileri gerektirmesi hallerinde, daha da yüksek miktarların uygulanması mümkündür.

Federal Bankalar Komisyonu, bankaların ve plasman fonlarının mecburi revizyonu hakkında, Muhasebe Uzmanları ve İtimat Şirketleri Odasının kabul ettiği rakamları aynı kabul etmiş bulunmaktadır (Aralık 1971). Söz konusu rakamlar şöylece belirlenmiştir:

**BANKA VE FİNANSMAN FONLARININ REVİZYONUNDA SÖZ
KONUSU OLAN ÜCRET MİKTARLARI (10)**

	Asgari (FS)	Azami (FS)
İtimat büroları malik ya da müdürleri	50.—	90.—
Sorumlu revizörler	40.—	60.—
Öteki revizörler	20.—	35.—
Sair personel	15.—	25.—

Revizyon teşekkülleri ile revizörlere götürü bir miktar tahsisi yasaktır (Bilânçonun ve işletme hesabının bütününe nazara alarak ücret saptanması, bu sebeple, İsviçre’de söz konusu olmamaktadır).

İsviçre’deki ücret miktarları aynı mahiyet ve vasıftaki çalışmalar için Fransa’da genellikle uygulanmakta olan miktarlardan daha rüşüktür. Bununla beraber, özellikle şu hususları da gözden uzak tutlamak gerekir:

— Personel ücretlerinin maruz bulunduğu sosyal yükler, İsviçre’de Fransada’kine nazaran daha azdır;

— Tüketim vergisi, Fransa’da —uygulama alanının genişliği ve oranlarının yüksekliği ile— ücretlilerin satın alma gücünü İsviçre’dekine nazaran daha fazla düşürmektedir.

V. SONUÇ

Şu husus ifade edilmelidir ki, anonim şirketlerin mecburi denetimi muhasebe uzmanları dışındaki şahıslarca yapıldığı hallerde bile, «hatır revizyonu» (revision de complaisance) İsviçre’de mevcut değildir. Faaliyet dönemleri sonunda hesaplarını gereği biçimde denetime tabi kılmayan ticari işletmeler çok enderdir.

(10) Bununla beraber bu miktarlar küçük ipotekli kredi işletmeleri ile küçük tasarruf sandıkları için düşük olmalıdır.

Kanunca öngörülen denetim çalışmaları, yapılan işin durumuna göre, şu iki şekilde biri olarak karşımıza çıkar;

a) ya düzenlemelerle belirtilen bazı sorunların tetkiki;

b) ya da mali durumun (faaliyet dönemi hesaplarının) ve gerektiğinde işletme yönetiminin denetlenmesi.

(a) gurubunda yer alan çalışmalarda, muhasebeye ilişkin ekspertiz tekniklerine göre yapılacak tamamen sınırlı çalışmalar söz konusudur. İstisnai haller hariç bırakılırsa, bunların kapsamı, önceden, yaklaşık olarak, kestirilebilir. Bu çalışmalara ilişkin ücretler, harcanan zaman ve işletmenin tabi olduğu ya da önceden saptayabileceği miktara göre hesaplanır.

(b) gurubuna giren denetleme görevleri genel olarak kabul edilen, uygulamayı yapan mesleki kuruluşlarca iyi bilinen muhasebe ekspertiz tekniklerinin uygulanmasını gerektirir. Bu teknikler, birçokları Fransa'da yayımlanmış bulunan, eski ve yeni sayısız esere konu teşkil etmiştir. Burada, kısa da olsa, normal çalışmaların mahiyet ve şumulüne değinmekte yarar bulmuyoruz. Bunları mevcut eserlerden ve itimat bürolarının kendi revizyon personeli için hazırladığı eğitici belgelerden açıkça saptamak mümkündür. Şunu hatırlatmakla yetinelim ki, meselâ faaliyet dönemi sonunda mali durumun tesbiti ancak sabırlı analitik çalışmalar, belgeler ve öteki ispat vasıtaları yardımıyla incelenen durumun dinamik ve statik veçhelerinin bir genel plan üzerinde tesbit ve münakaşasını müteakip saptanan kesin ve ayrıntılı bir program dahilinde yapılacak bir denetleme sonucunda ortaya konulabilir. Böyle bir çalışma, gerek kamu gerek özel sektör açısından kapsadığı sorumluluk sebebiyle, hasredilecek zaman konusunda sınırlamalara müsait değildir. Ücret miktarı da, bu sebeple, çalışmaların genişliği (ekseriya işletme büyüklüğünden müstakil biçimde) ve rastlanan güçlüklerle göre belirlenir. Orta büyüklükteki işletmelerde yıllık denetlemenin maliyeti birkaç bin franga ulaşabileceği halde büyük işletmelerde bu miktar çok daha fazladır. İş hacimleri ya da bilanço toplamları nazarı itibare alınarak bir mukayase yapılırsa, orta ve küçük işletmelerin büyük işletmelere nazaran daha ağır bir ücret yükü altında oldukları gerçeği meydana çıkar. Gerçekten, denetleme çalışmalarının bir kısmı işletmenin büyüklüğünden müstakil bir «sabit yük» teşkil eder. Öte yandan, büyük hacimli işler, genellikle bir iç denetleme servisini gerekli kılar ki bu servislerin devamlı surette çalışması ekseriya faydalı ve etkili olur ve bağımsız muhasebe uzmanlarının denetleme çalışmalarının uzamasını engeller.

Denetlemenin kapsamının resmi düzenlemelerle ve ücret miktarlarının nezaret komisyonunca tesbit edilmiş olduğu bankalar bakımından

sarfedilen zaman ve karşılaşılan güçlüklerle bağı olan denetleme maliyetinin muhtemel seviyesini saptamak daha kolaydır.

Kanun koyucu, ticari işletmelerin denetimine, özellikle tasarrufu ya da öteki önemli çıkarları himaye etmek için müdahale ettiği hallerde, denetleme işinde görev alacak sorumluların seçiminin, ferdi mesleki elemanlar ve manevi teminattan ayrı olarak organizasyon ve ehliyet konularında sağladığı güveni münakaşa götürmeyen revizyon şirketleri arasından yapılmasına itina göstermektedir.

Gerçekten, muayyen büyüklükte bir çalışmayı gerektiren denetleme işlerinin hemen hemen tamamı yeterli ve gerekli eğitimi görmüş personele sahip revizyon şirketlerince yapılmaktadır. Bu şirketler, bazen hayli kapsamlı olan, özellikle sermaye şirketlerinin faaliyet dönemi hesaplarına ilişkin işlemleri kontrol gereğini ortaya çıkaran yorucu çalışmaları en iyi şartlar içinde gerçekleştirebilecek durumdadırlar. Bu durum İsviçre Konfederasyonuna has değildir; birçok Avrupa ülkesinde ve Avrupa dışındaki gelişmiş ülkelerde de durum böyledir.

İsviçre’de ne ilgililerin organize olabilmek amacıyla yaptıkları bir teşebbüs sonucu doğan bir Milli Muhasebe Uzmanları Teşkilâtı ne de Milli Muhasebe Uzmanları Odası mevcut değildir. Devlet ancak mesleki sıfatın kullanılmasını ve kalitesini teminat altına almak ve denetçilerin bazı kriterlere göre seçilmesinin gerekli olduğu hallerde de bu kriterleri saptamak için müdahale de bulunmaktadır. Hesap denetçisine benzerlik, mahiyeti itibarıyla, muhasebe uzmanının görevlerinden birini teşkil etmektedir.

Muhasebe uzmanlığı ve müsadeli muhasebecilik (11) mesleğin İsviçre’de Fransız tabiiyetini taşıyan gerçek ve hükmi şahıslar tarafından ifası, Fransa’da 26 Eylül 1951 tarihli kararname bile yürürlüğe konulan ve 27 Nisan 1948’de Lugano’da Fransa ile İsviçre arasında imzalanmış bulunan Andlaşmada yer alan esaslara tabidir. Andlaşma bütün meslek elemanlarınca bilinmekte olup, Oda tarafından ilgili mevzuatın sunulduğu dergide yayımlanmıştır (1956). Burada sadece şunu hatırlatalım ki, öteki ülkede nizami şekilde yerleşmiş bulunan her iki ülke vatandaşları, o ülkenin vatandaşlarının yerine getirmekle mükellef oldukları hususlara riayet etmek

(11) Fransa’da has bir müessese olan «müsaadeli» muhasebecilik, İsviçre’de yoktur. Fransa’da bunların yapabileceği görevler İsviçre’de ya muhasebe uzmanları ya da müşterinin bu alanda genellikle aranan teknik bilgilere sahip olduğunu bildiği şahıslarla serbestçe ifa edilmektedir.

şartıyla, vatandaşlarla aynı esaslar dairesinde, o ülkede muhasebe uzmanlığı ya da müsaadeli muhasebecilik mesleğini icra edebilirler. Üstelik şunu da belirtelim ki, Fransa'da Milli Eğitim Bakanlığınca verilen muhasebe uzmanı belgesi ile muhasebe uzmanlığı diplomasının İsviçre'de Federal Kamu Ekonomisi Departmanınca verilen federal muhasebe uzmanlığı diploması birbirine eşdeğerdir.

İsviçre ile Fransa arasında 1948 yılında akdedilen anlaşma, menşei Birinci Dünya Harbine tekaddüm eden duruma bir hukuki veche vermiş bulunmaktadır. İsviçreli uzmanlar ve itimat şirketleri, gerçekten, Fransa'da, özellikle muhasebe organizasyonu ve ekspertizliği alanlarında, öncülük etmişlerdir.

Her iki ülke delegasyonlarının 1947 yılı sonunda başlattıkları ve birkaç ay sonra da nihayete erdikleri —bizim de şahidi olduğumuz— büyük çalışmalar, üstelik, meslek elemanlarının pratik ve teorik formasyonu konusunda benzer durumların mevcut olduğu hallerde, iyi niyetli çalışmalar sonunda, milletlerarası sahada çabukça çözüm şekillerine ulaşabileceğini de ortaya koymuş olmaktadır.